

JANA POHANIČOVÁ –
MATÚŠ DULLA

MICHAL MILAN HARMINC
ARCHITEKT DVOCH STOROČÍ

Bratislava, Trio publishing 2014. 184 s.
ISBN 978-80-8170-003-3

MICHAL MILAN HARMINC – PRAGMATIK DVOCH STOROČÍ

MICHAL MILAN
HARMINC –
PRAGMATIST OF TWO
CENTURIES

Katarína Haberlandová

Biografia je jednou z najtradičnejších a čitateľsky najpútavejších foriem odbornej a ľudskej výpovede, s ktorou kunsthistoria pracuje od nepamäti. Matúš Dulla už vo svojej knihe o Emilovi Bellušovi spomína, že tradícia monografií architektov na Slovensku je mladá – siaha do prvej tretiny 20. storočia, keď začali vychádzať texty o produktívnych architektoch. Často ich vtedy zostavili sami architekti a nemožno ich teda považovať za komplexné kunsthistorické práce. Nasledovala vojna a povojnové obdobie, keď tvorba životopisov nebola – navzdory nasledujúcemu prechodnému uvoľneniu šesťdesiatych rokov – žiaduca, respektíve marxisticky nastavená umenovedná spisba tú skutočne vedeckú spisbu paralyzovala aj v tejto oblasti. Obsahom syntetizujúce a formou výpravné monografie začali vychádzať prakticky len nedávno. Okrem knihy o Míchalovi Milanovi Harmincovi vznikli v priebehu posledných rokov publikácie o Dušanovi Jurkovičovi, Emilovi Bellušovi, Friedrichovi Weinwurmovi či Ludovítovi Oelschlägerovi alebo útlejšia knižka o Jurovi Tvarožkovi. Pomaly sme tak začali splácať dlh, citeľný v oblasti dejín modernej architektúry už dávno.

Hoci písanie životopisu je zdanlivo jasnou výzvou, pri ktorej sa akoby nedá pochybiť, každý, kto jej niekedy čelil, vie, že to nie je celkom tak. Tento žáner na jednej strane ponúka viacero spôsobov, ako sa témy zmocniť, na druhej strane však kladie na autora zodpovednosť za odhalenie osobných i profesijných motívácií, ktoré zásadnejším spôsobom ovplyvnili životné peripetie vybranej osobnosti. Autorovi biografie by mal byť preto vlastný určitý typ citlivosti, s ktorou dokáže balansovať na hrane hlbokého vcítania sa do osudu postavy knihy a pragmatického zhodnotenia jej diela v kontexte doby. Aby autor dosiahol túto rovnováhu,

niekedy sa uchýľuje k vkladaniu významov niektorým životným situáciám bez potrebného objektívneho základu. Autori knihy o Harmincovi si tento aspekt bedlivo strážia – osobná línia Harmincovho života ostáva v pozadí, hoci by sa ju v určitých momentoch žiadalo zvýrazniť, najmä v pasážach týkajúcich sa jednotlivých stavieb, vytvorených v zlomových, komplikovaných rokoch. Vytrhnutie z hutného opisu Harmincových diel, ale aj priblíženie historických súvislostí, ktoré si nie vždy vieme dostatočne spojiť len cez dianie v architektúre, by bolo v tomto ohľade osožné, no zrejme to dostupné pramene viac nedovoľovali.

Skúmanie osobnosti so spoločensky exponovaným povoláním, medzi ktoré patrí aj profesia architekta, je úloha prinajmenšom neľahká. Navyše, ak sa špecializujeme na modernú architektúru s výraznejším presahom do 19. storočia, prirodzene nás to spojí s osudmi architektov, konfrontovaných počas života s rôznymi – demokratickými i totalitnými – režimami, rezultujúcimi v rozdielne prístupy k tvorbe. Úctyhodný vek, ktorého sa Harminc dožil, doprial architektovi poznať spoločenskú klímu hneď niekoľkých politických systémov, od monarchie po socializmus päťdesiatych a skorých šesťdesiatych rokov 20. storočia. Tento moment je napokon vystihnutý už v samotnom podnázve knihy – architekt dvoch storočí. Harmincovo dielo je vskutku natoľko rôznorodé v zmysle slohu i funkčnej typológie, že rozpliešť tento zhluk inšpirácií, vedomých zámerov či podvedomých reakcií na dobové vplyvy si vyžaduje erudovaných skúmateľov, ktorými Jana Pohaničová a Matúš Dulla bezpochyby sú. Navzdory tomu ostáva viacero hlavolamov nedoriešených či úmyselne nedopovedaných ako východisko pre ďalšie skúmanie. Máme tým na mysli predovšetkým latentnú špecifikáciu podstaty architektovej, v istom zmysle (ale v akom vlastne?) charakteristickej práce s ornamentom alebo chýbajúce ilustrovanie pokrokovosti v použití moderných železobetónových konštrukcií na konkrétnych príkladoch a v širšom európskom kontexte. V tejto súvislosti by zaiste pozornosť čitateľa zaujalo okrem drobných pôdorysných schém niekoľko technických či konštrukčných detailov jeho stavieb, lebo aj tie dobre ukazujú premeny staviteľskej kultúry v čase.

Monografia o Michalovi Milanovi Harmincovi je dosiaľ najkomplexnejším životopisným dielom reflektujúcim i staršie práce o architektovi od Eduarda Torana či Kláry Kubičkovej. Je založená na tradičnom chronologickom

exkurze tvorbou architekta, hoci rozbor aspoň niektorých diel na základe typológie by dal väčší priestor na zdynamizovanie komentárov o nich prostredníctvom vzájomných komparácií. Kniha opisuje síce len vybrané Harmincove diela, no maximálny faktografický náboj textov odzrkadľuje precíznu prácu historikov architektúry. Autori opakovane stavajú Harminca do pozície nestora slovenskej architektúry. Pripomínajú, že najmä medzivojnoví modernisti, ktorí boli na rozdiel od Harminca v tom čase ešte mladí, architekta kritizovali alebo jednoducho (ako eklektika) prehliadali. Harminc v tom období nevstupoval ani do aktuálneho diskurzu, v ktorom by obhajoval svoje východiská, lebo sa nezaoberal písaním textov. Nazeranie na jeho dielo sa začalo meniť až oveľa neskôr. Naše opätovné hľadanie seba samých v otázke národnostnej a aj vo vzťahu k viere, zrejme vyvolávajú silnú potrebu charakterizovať Harminca ako nestora ešte dôraznejšie, hoci počet a rozmanitosť jeho diel, preukázateľný národný rozmer jeho stavieb, ako aj azda najviac cenená oblasť jeho tvorby – sakrálna architektúra – hovoria jasnou rečou.

Niekedy až príliš nástojčivé vykreslenie architekta Harminca ako nestora slovenskej architektúry vinúce sa biografiou zmiernuje záverečné zhrnutie knihy. Aj tu architekt vystupuje – vedľa Dušana Jurkoviča – v role veľikána. Súčasne je však nestorstvo Harminca, tohto architekta – samouka, spočívajúce azda viac v nevidanej dĺžke jeho pôsobenia a počte realizácií, než na jeho zásadnom ideovom prínose k modernej architektúre, podané s nadhľadom podloženým výbornou znalosťou významu jeho diela. V závere je konštatované – pružní, podnikaví a nanajvýš samostatní ľudia, ktorí si vždy úspešne poradia, sa zvyčajne obchádzajú a niekedy sa na nich dokonca zabúda, lebo máme radšej hrdinov tragických a nešťastných. Práve v týchto slovách sa skrýva najdôležitejší odkaz knihy o Harmincovi, na ktorý sa bude v budúcnosti nadväzovať, oprostujúci architekta od subjektívneho pátosu, vytvárajúci obraz architekta – pracovitého a národne sa angažujúceho pragmatika – zanechajúceho nezmazateľnú stopu v mnohých mestách a obciach na Slovensku.